

21. જેવા પિતા તેવી દીકરી

હા...ક છી...!

આયુષી બારીની નજીક બેઠી હતી અને વાંચતી હતી. બહાર પવન હતો અને ત્યાં હવામાં ખૂબ જ ધૂળ હતી. અચાનક આયુષીએ છીંક ખાધી, હા...ક છી...!

આયુષીનાં માતાપિતા રસોડામાં શાકભાજી છૂટાં પાડતાં હતાં. તેની માતાએ કહ્યું, “તે તમારા જેવી જ છીંક ખાય છે. જો તમે અહીં ના હોત તો હું આ છીંક તમે ખાધી એવું જ સમજી હોત.”

લખો :

- આયુષી તેના પિતાની જેમ છીંકે છે. શું તમારામાં પણ કોઈ ટેવ (habit-હેબિટ) કે કોઈ લક્ષણ (trait-ટ્રેઈટ) એવાં છે જે તમારા પરિવારના કોઈ સભ્ય જેવાં હોય ? તે શું છે ? તે કોના જેવાં છે ?

તમારી ખાસ ટેવ કે લક્ષણ	તે કોના જેવાં છે ?
_____	_____
_____	_____

શિક્ષક માટે : ધોરણ 3 માં બાળકો તેમનાં નજીકનાં સગાંનાં જેવાં લક્ષણો ધરાવે છે તે તરફ ધ્યાન દોર્યું હતું. ચર્ચા દ્વારા તેના પર પ્રકાશ પાડી શકાય કે કેવી રીતે મોટા પરિવારમાં દૂરનાં સગાં સાથે સમાન લક્ષણો હોય છે. બાળકોના પોતાના અનુભવથી આ કરી શકાય.

કહો :

- તમારો ચહેરો કે અન્ય બાબત તમારા પરિવારના કોઈ સભ્યને મળતાં આવે છે ? તે શું છે ?
- આ બાબત તમને કોઈએ કહી છે કે તમે પોતાની જાતે તે શોધી છે ?
- લોકો જ્યારે તમને તમારા પરિવારના કોઈ સભ્ય સાથે સરખાવે છે ત્યારે તમને કેવું લાગે છે ? તમને આવું કેમ લાગે છે ?
- તમારા પરિવારમાં મોટેથી કોણ હસે છે ? તે વ્યક્તિની માફક હસો.

કોણ કોની માસી ?

નીલમ તેની શાળાની રજાઓમાં તેનાં નાની (માતાની માતા)ના ઘરે ગઈ હતી. તેણે જોયું કોઈક આવ્યું અને તે તેની મમ્મીને કહેવા ગઈ, “મમ્મી, માસી તમને મળવા આવ્યાં છે.” તેની મમ્મી જોવા આવી કે કોણ આવ્યું છે. તેણે નીલમને કહ્યું, “ના, આ તારાં માસી નથી! તે તારી બહેન કિરણ છે. તું તારી નાનીનાં મોટા બેનને ઓળખે છે ? કિરણ તેમના મોટી દીકરીની દીકરી છે. કિરણ તારી માસિયાઈ બહેન છે. ખરેખર તો તું કિરણના સુંદર દીકરા સમીરની માસી છે !

- નીલમના નાનીમાથી લઈ નાનકડા સમીર સુધી તેના પરિવારનાં બધાં સભ્યોની યાદી બનાવો. તેઓનો નીલમ સાથે શો સંબંધ થશે ? લખો.

શોધી કાઢો :

- તમારા પરિવારમાં આવાં કોઈ ઉદાહરણો છે કે જેઓની ઉંમરમાં મોટો તફાવત હોય ? – કાકા-ભત્રીજા, મામા-ભાણેજ કે ભાઈ-બહેન. તમારા વડીલો પાસેથી જાણો.

જેવા પિતા તેવી દીકરી

તું તારાં દાદીની પિતરાઈ બહેનની
બીજા નંબરની દીકરી જેવી જ લાગે છે !

આપણે બધાં કેવી રીતે સંબંધિત છીએ !

નીલમ સમીર સાથે રમવા લાગી. તેની માતાએ કિરણને બોલાવી અને કહ્યું, “જો, મારી નીલમના વાળ તારા જેવા છે – જાડા, વાંકડિયા અને કાળા. સારું છે કે તેના વાળ મારા જેવા નથી – સીધા, મુલાયમ અને બદામી !” નીલમનાં નાની હસ્યાં અને કહ્યું, “હા, શું તે વિચિત્ર નથી ? અમારાં બહેનોના વાળ જાડા હતા અને હવે અમારી બીજી પેઢી (generation

-જનરેશન) ના વાળ અમારા જેવા જ છે.” નીલમ આ બધું સાંભળતી હતી. તેણે વિચાર્યું, “અમે બધાં દૂરનાં સગાંસંબંધી છીએ, પરંતુ અમે બધાં ઘણીબધી રીતે એક જેવા છીએ !”

શોધી કાઢો અને લખો :

- શું નીલમના વાળ તેની નાની જેવા વાંકડિયા છે ? હવે તમે તમારા ભાઈ કે બહેનમાં કોઈ ખાસ લક્ષણો જુઓ (તે પિતરાઈ હોઈ શકે) જેમકે, આંખોનો રંગ, ગાલમાં પડતાં ખંજન, ઊંચાઈ, પહોળું અને તીક્ષ્ણ નાક, અવાજ વગેરે. આ લક્ષણ માતા તરફથી છે કે પિતા તરફથી આવ્યું છે, તે પણ જુઓ. એક ઉદાહરણ આપ્યું છે તે મુજબ આ કોષ્ટક તમારી નોટબુકમાં બનાવો અને માહિતી ભરો.

ખાસ લક્ષણ	તે કોના જેવું છે ?	કોના તરફથી ?	
		માતા	પિતા
નીલમના વાંકડિયા વાળ	તેની નાની	✓	

- તમે તમારા પરિવારમાં સૌથી નાના બાળકને જોયું છે ? બાળકની આંખો, નાક, વાળ કે આંગળીઓ પરિવારમાં કોના જેવી છે ? તેમનાં નામ લખો.
- નીલમના વાળ તેની નાની જેવા જાડા અને વાંકડિયા છે. નીલમની માતાના વાળ સીધા, બદામી અને મુલાયમ છે. તમારા વાળ કેવા છે – કાળા કે બદામી, તૈલી કે સૂકા ?

- તમારા વાળનો રંગ કયો છે ? તમારા વાળની લંબાઈ માપો અને લખો.
- શું તમારા વાળ તમારા પરિવારમાં કોઈના જેવા છે ? જો હા, તો તે વ્યક્તિનું નામ લખો.
- તમારા પરિવારના બીજા સભ્યોના વાળ માપો.
- તમારા પરિવારમાં સૌથી લાંબા વાળ કોના છે ?
- તમે એવા કેટલા લોકોને જાણો છો જેમના વાળ એક મીટર કરતાં લાંબા હોય ? લાંબા વાળ હોવા તે તેમના પરિવારમાં વારસાગત (inherited-ઈનહેરિટેડ) છે ?

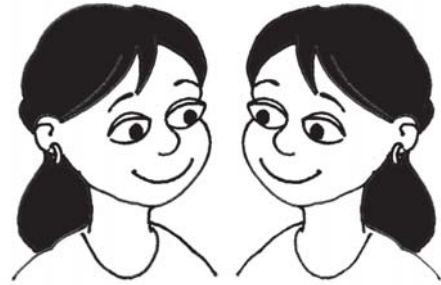
દાદાજીના વાળ માપવા સરળ નથી !

- શું તમે જાણો છો કે તમે તમારી ઊંચાઈ કેવી રીતે માપશો ? તમારી જાતને માથાથી પગના અંગૂઠા સુધી માપો અને તમે કેટલા ઊંચા છો તે લખો.
- તમે જ્યારે મોટા થશો ત્યારે તમારા મતે તમે કેટલા ઊંચા થશો ? શું તમારા પરિવારમાં કોઈ એટલી જ ઊંચાઈવાળું છે ?
- તમારા પરિવારના બધા સભ્યોની ઊંચાઈ માપો અને લખો.

શું આ અરીસો છે ?

બાજુના ચિત્રને જુઓ. શું મીના અરીસાની સામે ઊભી છે ? ના, આ તેની જોડિયાબહેન છે ! શું તમે ગૂંચવાઈ ગયા ? તેના મામા પણ તેમને પહેલીવાર જોઈને ગૂંચવાઈ ગયા હતા. ઘણી વખત મમતાની મસ્તી માટે મીનાને ઠપકો મળ્યો. ક્યારેક મમતા તેના મામા સાથે મજાક કરે અને કહે, “મમતા બહાર ગઈ છે.”

શિક્ષક માટે : બાળકોને વાળ અને ઊંચાઈ માપવાની થોડી રીતો વિશે વિચારવા પ્રેરિત કરો.

જેવા પિતા તેવી દીકરી

પરંતુ હવે મામા યુક્તિ શીખી ગયા છે. તે કહે છે, મરાઠીમાં ગીત ગાઓ! શા માટે આવી રમુજી યુક્તિ? તેમના વિશે વાંચો એટલે તમે સમજી જશો.

જ્યારે મીનાની કાકીએ તેને દત્તક લીધી ત્યારે બંને બહેનો બે અઠવાડિયાંની જ હતી અને કાકા મીનાને પૂના લઈ આવ્યાં. કાકીનાં ઘરનાં બધાં સંગીતનાં ખૂબ શોખીન હતાં. ઘરમાં સવારની શરૂઆત સંગીત સાથે થતી. મીના ઘણાંબધાં ગીતો તામિલ અને મરાઠી બંને ભાષામાં ગાઈ શકતી હતી. ઘરે બધાં તામિલ બોલતાં અને શાળામાં મોટાભાગનાં બાળકો મરાઠી બોલતાં.

મમતા તેના પિતા સાથે ચેન્નઈમાં રહે છે. તેના પિતા કરાટેના કોચ છે. મમતા ત્રણ વર્ષની હતી, ત્યારથી તેણે બીજાં બાળકો સાથે કરાટે શીખવાનું ચાલુ કરી દીધું હતું. રજાના દિવસે સવારમાં બંને પિતા અને પુત્રી કરાટેની પ્રેક્ટિસ કરતાં.

મીના અને મમતા એક જ જેવાં દેખાય છે, પરંતુ તે એકદમ અલગ છે. હવે તમને ખબર પડી કે મમતા કે મીનામાંથી સામે કોણ છે તે શોધવાની મામા પાસે તેમની પોતાની રીત હતી.

ચર્ચા કરો :

- મીના અને મમતામાં સમાન શું છે? તફાવત શું છે?
- તમે કોઈ જોડિયાં (twins-ટ્વિન્સ) બાળકોને ઓળખો છો? તેમનામાં શું સમાન છે? તેઓ કેવી રીતે જુદાં છે?
- તમે એવા જોડિયાં બાળકોને ઓળખો છો, જે સમાન દેખાતાં નથી?

મીના અને મમતા બંને એકબીજાને ખૂબ જ મળતાં આવે છે છતાં તેઓ જુદાં છે. ઉદાહરણ તરીકે, મીના બે ભાષા જાણે છે. જો મમતાના પરિવારમાં બે ભાષા બોલાતી હોત, તો તે પણ બે ભાષા શીખી શકી હોત. આપણે ઘણી વસ્તુઓ જેવી કે, ભાષા, સંગીત, વાંચન કે ગૂંથણ શીખીએ છીએ, જ્યારે આપણને તે કરવા તક અને પરિસ્થિતિ મળે.

શિક્ષક માટે : આપણને જન્મ સમયે અમુક લક્ષણો આપણાં માતા-પિતા તરફથી મળે છે અને અમુક વસ્તુઓ આપણે આસપાસની પરિસ્થિતિઓમાંથી શીખીએ છીએ તેની ચર્ચા કરો.

આ પરિવારમાંથી

સૌપ્રથમ આ રસપ્રદ સર્વેક્ષણ તમારા વર્ગમાં કરો. કેટલાં બાળકો આ કરી શકે છે તે લખો :

1. તમારા દાંતને સ્પર્શ કર્યા વગર તમારી જીભને મોંમાં અંદરની (પાછળની) તરફ વાળો. _____

2. બાજુઓ તરફથી તમારી જીભ ઊંચી કરીને વાળો.

3. તમારા હાથ અને પગની બધી આંગળીઓ ખોલો. _____ હવે

માત્ર સૌથી નાની આંગળી ફેરવો.

4. તમારા અંગૂઠાને તમારા કાંડાએ અડાડો. _____

5. તમારા હાથની આંગળીઓ દરેક બાજુ જુદી કરી 'V' આકાર બનાવો. _____

6. તમારા કાનને અડક્યા વગર હલાવો. _____

જે બાળકો આ કરી શકે તેમના પરિવારમાંથી પણ કોઈને આવું કરવા કહો. કેટલાં બાળકોને આ લક્ષણ તેમના પરિવારમાંથી મળ્યાં છે ?

ના, ના ચિંતા ન કરો. જો માતાપિતામાંથી કોઈ એકને પોલિયો હોય, તો તેમના બાળકને પણ તે થાય તે જરૂરી નથી.

પરંતુ માતા-પિતા તરફથી આ નહિ...

શીતલ ખૂબ નાની હતી જ્યારે તેના પગને પોલિયોની અસર થઈ. પરંતુ આ બાબતને તેણે ક્યારેય તેના કામમાં અને જીવનમાં વચ્ચે આવવા દીધી નથી. લાંબું અંતર ચાલવું અને બહુ બધા દાદર ચઢવા એ તેના કામનો ભાગ છે. હવે શીતલનાં લગ્ન થઈ ગયાં છે. પરંતુ હવે તેને ચિંતા હતી કે તેના બાળકને પણ પોલિયો થશે, તો? તેણે આ વિશે ડૉક્ટર સાથે વાત કરી.

જેવા પિતા તેવી દીકરી

- શું તમે પોલિયો વિશે કંઈ વાંચ્યું કે સાંભળ્યું છે ? ક્યાં ?
- શું તમે પલ્સપોલિયો વિશે વાંચ્યું કે સાંભળ્યું છે ? શું ?
- તમે કોઈને જાણો છો જેને પોલિયો થયો હોય ?

વટાણા સાથે પ્રયોગો – લીસાં કે ખરબચડાં ?

ઈ.સ. 1822માં ઓસ્ટ્રિયાના ગરીબ ખેડૂત પરિવારમાં ગ્રેગર મેન્ડેલનો જન્મ થયો હતો. તેઓને અભ્યાસનો ખૂબ જ શોખ હતો, પણ પરીક્ષાની વાત આવતાં જ ગભરાઈ જતા. તેમની પાસે યુનિવર્સિટીમાં જઈને અભ્યાસ કરવાનાં નાણાં (પૈસા) ન હતાં. આથી તેમણે એક મઠમાં ‘સાધુ’ બનવાનો વિચાર કર્યો. તેમણે વિચાર્યું કે ત્યાંથી તેમને વધુ અભ્યાસ માટે મોકલવામાં આવશે, જે તેમને જોઈતું હતું. પરંતુ વિજ્ઞાન શિક્ષક બનવા માટે તેમની પરીક્ષા લેવાની હતી. અરે, ના ! તે એટલા બધા ગભરાઈ ગયા કે પરીક્ષામાંથી ભાગીને જતા રહ્યા અને નિષ્ફળ રહ્યા !

તેમ છતાં, તેમણે પ્રયોગો કરવાનું બંધ ના કર્યું. તેમણે સાત વર્ષ સુધી મઠના બગીચામાંના 28,000 છોડ પર પ્રયોગો કર્યા. તેમણે સખત મહેનત કરી ઘણાં અવલોકનો ભેગાં કર્યા અને નવી શોધ કરી ! કંઈક એવું શોધ્યું કે જે-તે સમયના વૈજ્ઞાનિકો પણ સમજી ન શક્યા. મેન્ડેલના મૃત્યુના ઘણાં વર્ષો પછી જ્યારે અન્ય વૈજ્ઞાનિકોએ આવા પ્રયોગો કર્યા અને મેન્ડેલે જે પહેલેથી લખ્યું હતું તે વાંચ્યું ત્યારે તેઓ સમજી શક્યા.

મેન્ડેલે એ છોડમાં શું શોધ્યું હતું ? તેમણે શોધી કાઢ્યું કે વટાણાના છોડમાં કેટલાંક લક્ષણો એવાં છે કે જે જોડીમાં હોય છે. જેમકે બીજ ખરબચડાં છે કે લીસાં, તે પીળાં છે કે લીલાં અને છોડ ઊંચો છે કે નીચો, તેના સિવાય કંઈ નહિ. જે છોડનાં બીજ ખરબચડાં કે લીસાં હોય, તે છોડની આવનારી પેઢીના છોડનાં બીજ પણ ખરબચડાં કે લીસાં હશે. કોઈ બીજ થોડાં ખરબચડાં અને થોડાં લીસાં એવાં મિશ્રિત ન હતાં. આવું જ તેમને રંગ સાથે પ્રયોગ કરતા પણ જોવા મળ્યું. જેનાં બીજ લીલાં કે પીળાં હોય તેનાં નવાં બીજ પણ લીલાં કે પીળાં જ આવે છે. બીજની નવી પેઢીમાં પણ લીલા કે પીળા રંગનું મિશ્રણ ન હતું. મેન્ડેલે દર્શાવ્યું કે આવનારી પેઢીના વટાણાના છોડમાં પીળાં બીજવાળા છોડ વધુ હશે. તેમણે એ પણ દર્શાવ્યું કે આવનારી પેઢીના વટાણાના છોડ લીસાં બીજ ધરાવતા હશે. કેવી અદ્ભુત શોધ (discovery -ડિસ્કવરી)!

થોડું પરિવારમાંથી, થોડું પરિસ્થિતિઓમાંથી

વિભાને તેના નાનાજીના મોટેથી હસવાના અવાજ પરથી દૂરથી જ ખબર પડી ગઈ કે તેઓ આવી રહ્યા છે. તેના નાનાજી મોટા અવાજે વાત કરે છે અને તેમને સાંભળવામાં તકલીફ છે.

- તમારા ઘરમાં એવાં લોકો છે જે ઊંચા અવાજે વાતો કરતા હોય ? શું તે તેમની ટેવ છે કે પછી તેઓ બરાબર સાંભળી શકતાં નથી ?
- એવો સમય છે જ્યારે તમે કેટલાક લોકોની સામે મોટેથી વાત કરતાં નથી ? ક્યારે ? કોની સાથે ? કેમ ? તમે ક્યારે મોટેથી બોલી શકો છો ?
- કેટલાંક લોકો પોતાને સરખું સંભળાય તે માટે કાનમાં ચંત્ર પહેરે છે. કેટલાંક લોકો પોતાને બીજી રીતે મદદ કરવા લાકડી કે ચશ્માંનો ઉપયોગ કરે છે. આવું જે કરતાં હોય તેવા કોઈને તમે જાણો છો ?
- જે લોકો સરખું સાંભળી શકતાં નથી તેમની સાથે વાત કરો. તેઓને તે મુશ્કેલી જન્મથી જ છે ? શોધો. તેઓને સાંભળવાની તકલીફ ક્યારથી ચાલુ થઈ ? તેઓને કેવી મુશ્કેલીનો સામનો કરવો પડે છે ?

આપણે જોયું કે થોડાં લક્ષણો અથવા ટેવો આપણને પરિવાર તરફથી મળે છે. થોડી વસ્તુઓ અને કૌશલ્યો (આવડત) આપણે પરિસ્થિતિઓમાંથી શીખીએ છીએ. સમય સાથે આપણી આવડત બદલાય છે, કોઈ બીમારી અથવા વધતી ઉંમરના કારણે. આ બધું સાથે મળી આપણે શું છીએ તે બનાવે છે.

આપણે શું શીખ્યાં

તમે શું વિચારો છો –

તમને તમારા માતા તરફથી શું-શું મળ્યું છે ?

તમને તમારા પિતા તરફથી શું-શું મળ્યું છે ?

શિક્ષક માટે : પોલિયો વાઈરસથી થાય છે તે વારસાગત નથી, તેના વિશે બાળકો સાથે ચર્ચા કરો. ઘણીવાર લોકોને કેટલાંક રોગો જેવા કે રક્તપિત્ત વિશે ગેરસમજ હોય છે. તે કેવી રીતે થાય છે અને તેની સારવાર ક્યાં થાય છે તેની ચર્ચા કરો. જો શક્ય હોય, તો બાળકોના પ્રશ્નોના જવાબ આપવા ડૉક્ટરને આમંત્રણ આપો.

જેવા પિતા તેવી દીકરી

199

